

1. PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA

La *Difusió social del català* (REIXACH, 1990), és un dels pocs comentaris científico-socials del cens lingüístic i l'únic sistemàtic i exhaustiu sobre els aspectes idiomàtico-socials dels padrons municipals d'habitants de Catalunya de 1986. El seu valor és innegable i reflecteix les capacitats de l'autor. Tot i això hi ha *un* punt que no veiem clar i que voldríem debatre a fi d'intentar d'esclarir-lo. Reixach planteja possibles anomalies quant a les habilitats lingüístiques en català dels infants de la cohort 2-4 anys (REIXACH, 1990: 102-103; cf. també REIXACH, 1985: 97-99; 118). Segons ell, les estadístiques censals sobre la competència lingüística dels infants són «desconcertants», car hi ha una estirada extrema en el coneixement del català entre la cohort de 2-4 anys i la de 15-19 anys. Caldria, doncs, explicar:

- 1) per què les dades són tan baixes en la cohort 2-4 anys;
- 2) per què és dóna l'estirada esmentada, de tal manera que «els qui poc abans eren de molt els menys coneixedors del català (infants de 2 a 4 anys) o poc coneixedors (de 5 a 9 anys) són els qui poc després en són més»;
- 3) per què en els diferents municipis les dades de la cohort 2-4 anys no s'adiuen amb les xifres de:

- «proporció d'immigrats»,
- «el grau de coneixement del català del conjunt de la població»,
- el coneixement del català dels grups d'edats que corresponen als pares d'aquests infants.

Reixach mateix apunta algunes possibles claus explicatives:

El punt (1) podria ser degut «tant a les circumstàncies ambientals, culturals i socials... com sobretot al nombre, edat i empena biològica dels immigrants», si bé estarien sobredeterminades per la piràmide d'edat dels immigrants, amb la seva incidència sobre el flux i el reflux d'immigrants de segona generació (cf. RECOLONS, 1983). El punt (2) s'exploraria per l'evolució educativa (sobretot l'escola), cultural i social (treball i esbargiment). Finalment, sobre el punt (3) no aventura cap explicació específica.

Tot i això, Reixach conclou que «sovint subexisteixen diferències difícils d'explicar si no es considera l'eventualitat que hi hagi alguna irregularitat en les respostes a la pregunta del cens o en la seva transcripció, manipulació o confecció de la mitjana quin-quennal».

Sense resposta a les importants qüestions que exposa, ens cenyirem en l'article present a intentar plantejar algunes objeccions a la principal solució que Reixach proposa, és a dir, que hi ha un error metodològic o tècnic, o tot dos.

A tal efecte intentarem de repassar la bondat del cens lingüístic, desglossant-ho en els tres criteris principals de perfecció que ha de tenir una enquesta: objectivitat, valide-

---

* Agraïxo els comentaris valuosos que m'han fet els senyors Xavier Vila, Joan-Maria Romaní i, sobretot, Miquel Strubell. Altres persones i entitats que m'han ajudat surten referenciades dins del text mateix.

sa i fiabilitat. Quant als criteris secundaris (adequació, comparabilitat, economia i utilitat) no els tractarem atès que ja han estat abordats per E. J. BOIX (1991).

2. OBJECTIVITAT

L'objectivitat és la qualitat de mesurar exactament el que hom es proposa; és a dir, els resultats són deguts a una sola característica i només una (cf. GHIGLIONE i MATA-LON, 1989: 129-133). REIXACH (185: 163) ha criticat que les preguntes «comporten respostes excessivament subjectives». Val a dir que, malgrat que uns cinquanta estats fan censos lingüístics de diferent tipus, no s'han concitat a nivell mundial dubtes metodològics significatius sobre la seva objectivitat *global*, malgrat que els qüestionaris lingüístics acostumen a propiciar la subjectivitat *particular*, és a dir, de cada enquestat (vegeu-ne alguns exemples en BOIX, 1991), ja que «qualsevol resposta sobre una pregunta entorn de la llengua és, en la major part d'ocasions, una informació d'identitat» (BAIN, 1983: 197 *apud* Boix, 1991: 381). Amb tot, la qüestió que ací és pertinent de plantejar és de *menys abast*: es redueix a escatir si el dèficit d'objectivitat en les respostes corresponents als infants de 2-4 anys és *més gran* que en les respostes corresponents a altres grups d'edat.

És ben cert que en el padró i cens lingüístic anteriors (1975 i 1981) s'inquirien les habilitats lingüístiques dels infants de menys de 2 anys, factor que, al nostre entendre, distorsionava l'objectivitat de les dades aconseguides. No quedava clar si les respostes informaven de les habilitats que l'infant *tenia*, o de les que l'enquestat considerava que l'infant *hauria de tenir*, arribat el moment de saber parlar. En el padró de 1986, tanmateix, aquesta imprecisió ha estat eliminada, ja que només es tenen en compte les habilitats lingüístiques de la població amb dos o més anys complerts.

Cal tenir ben present que no es pot posar en qüestió que la cohort 2-4 anys tingui dificultats d'expressió, que no acaba de parlar fluidament. En els infants de 24 a 30 mesos és comuna l'oració d'una paraula (holofrasi) i les combinacions curtes i estereotipades, alhora que augmenta l'ús d'altres combinacions més llargues i variades. Les oracions compostes i complexes i àdhuc les oracions amb subordinades són rares fins als 3 anys, però apareixen ocasionalment als 2 anys. Els pronoms comencen a ser usats de forma prou satisfactòria, i amb correcció creixent. Cap als 2 anys ja s'usen de 200 a 300 mots (GESELL, 1985: 230-245). Un estudi sobre 47 vocabularis d'infants ianquis de 2 anys determinà que la mitjana ascendia als 382 mots, amb un interval que va de 5 a 1.212 mots; als 30 mesos, l'interval anava de 30 a 1.509 mots, amb una mitjana de 690 (NICE, 1927 *apud* GESELL, 1985: 245).

Quant al *qüestionari*, era unívoc i monosèmic. Recordem tot seguit els criteris que guiaven la contestació en el qüestionari lingüístic dels padrons de 1986. Es tractava d'una pregunta categoritzada o de selecció múltiple (SIERRA, 1985: 226), amb tots els avantatges metodològics que comporta (FERMAN i LEVIN, 1979: 49). El ciutadà havia de senyalar amb una X el requadre que reflectia millor el nivell de coneixement del català, triant una de les sis opcions següents:

1. No l'entén
2. L'entén
3. L'entén i el sap llegir
4. El sap parlar
5. El sap parlar i llegir
6. El sap parlar, llegir i escriure

Les definicions de cada opció eren les següents:

— Una persona «entèn» el català quan es capaç de comprendre una conversa sobre un tema corrent en català.

— Una persona «sap llegir» en català quan és capaç de llegir texts corrents, com anuncis, notícies de diari, etc.

— Una persona «sap parlar» en català quan és capaç de mantenir una conversa en català sobre un tema corrent.

— Una persona «sap escriure» en català quan és capaç de redactar notes, postals, etc., amb corecció suficient, encara que no sigui total.

Veiem, doncs, que el qüestionari no manifestava parallogismes, contradiccions, ni dificultats en la comprensió de l'estructura lògica de la pregunta (cf. GHIGLIONE i MATA-LON, 1989: 128).

3. VALIDESA

3.1. *Validesa exterior*

La validesa és l'exactitud amb què es mesura realment la característica que es vol estudiar.

Els censos aporten una de les millors eines de coneixement sociològic (FERNÁNDEZ *et al.*, 1991). L'ONU en fa la definició següent: «procediment de recollida exhaustiva, compilació i publicació de dades demogràfiques, econòmiques i socials referides a un moment, o un lapse de temps determinat i a tots els habitants d'un país o territori determinat» (UNITED, 1958: 4 *apud* TAEUBER, 1979: 250). «Els censos proporcionen una base per a moltes recerques demogràfiques, econòmiques i socials [...]. Les variacions dels censos successius mostren les variacions de les xifres, les característiques i la localització de la població. Els censos també s'usen com a marc dins del qual se seleccionen les mostres per a recerques ulteriors [...]. Ateses les nombroses aplicacions públiques i privades de les dades censals, creix l'interès per la *qualitat* dels resultats tant pel que fa a la *cobertura total* com pel que fa l'*exactitud* de les respostes [...]. Per millorar la qualitat dels resultats, s'ha investigat la *fiabilitat* de les respostes, el paper dels agents censals, la redacció dels qüestionaris i l'*exactitud* dels informants en situacions diferents. Alhora ha millorat l'atenció prestada a l'ensinistrament del personal de camp contractat temporalment quant als mètodes i els conceptes censals i quant a la formació del personal fix en els principis de *depuració* i *codificació*. La qualitat de les estadístiques censals sol determinar-se analitzant-les després de publicades totes les tabulacions del cens [...]. Hom verifica la consistència interna del cens, la consistència amb censos anteriors i amb d'altres estadístiques, incloses estimacions del tot independents del cens» (TAEUBER, 1979: 250-252, èmfasi afegit).

En el camp de la sociologia del llenguatge, els censos aporten també una de les *millors* eines. «*Les meilleurs instruments de mesure de la diffusion des langues sont les recensements. Malheureusement si, de nos jours, pratiquement tous les 150 Etats procèdent à des recensements périodiques, seul un tiers environ d'entre eux y inclut un questionnaire linguistique [...]*» (BRETON, 1983:83-85). «*Census data on language are of great value for many sociolinguistic problems when investigators are aware of the difficulties and pitfalls in their usage [...]. The census provides a most powerful instrument for determining the past linguistic condition of the population*» (LIEBERSON, 1968: 134-135). Aquest darrer autor analitza en el seu article, des d'una perspectiva comparativista, els punts següents: «*Advantages*», «*Additional inferences*», «*Difficulties*», «*A proposed schedule of language questions*», «*Validity checks*» i «*Bibliographical sources*». Liberson no es qüestiona en cap moment la possible dificultat que pugui sorgir de preguntar la llengua

dels infants —àdhuc d'aquells que encara no parlen—. Així, exemplifica la seva anàlisi amb el cas canadenc (taules 3, 4 i 5 del seu article) sense que es plantegi cap dubte sobre la cohort 0-4 anys (els censos canadencs inquireixen la llengua de *totes* les franges d'edat).

El qüestionari lingüístic dels censos soviètics cobreix, igualment, totes les franges d'edat. En el cens de 1979 es demanava per les habilitats lingüístiques. Com que no s'ha pogut accedir a l'original, reproduïm diferents versions sobre els temes inquirits: «*First language/fluent second language*» (GRANT, 1989: 74), «*L1/L2*» (AKINER, 1989: 122), «*Native language/second language*» (SOLCHANYK, 1985: 95), «*Native language, 1st. language, first mother tanque/claiming second language*» (BENNIGSEN i LEMERCIER-QUELQUEJAY, 1985: 138-139). Malgrat l'esperit crític d'aquests autors, cap no es qüestiona la bondat de les preguntes adreçades als infants.

Els padrons, als efectes que ens ocupen, poden ser equiparats als censos. «El padró municipal és un arxiu administratiu que recull la relació nominal dels habitants d'un terme municipal i que en detalla algunes característiques bàsiques [...]. El mètode habitual de recollida dels fulls padronals va ser el de treball de camp, realitzat per agents padronals contractats pels respectius ajuntaments, els quals van visitar tots els habitatges i similars de Catalunya.

»Quant al sistema de resposta, era el legalment establert d'autoenumeració per part de la persona principal de la família, és a dir, que aquesta persona havia d'anotar les seves dades. Tanmateix, algunes vegades, i especialment en el cas de persones de menor nivell cultural, era l'agent qui omplia el full.

»Excepcionalment en alguns municipis petits es convocava la població a presentar-se a les oficines municipals en dies i hores determinats. En aquest cas, acostumaven a ser els funcionaris municipals els qui omplien directament el qüestionari» (PADRONS, 1987a: 9-10).

En el cas del padró lingüístic que comentem, l'àmbit cobria tots els municipis de Catalunya, la població abastava tots els habitants, la mostra era idèntica a la població; la unitat de mostra eren individus i la recollida de la informació es va datar l'1 d'abril de 1986. REIXACH (1985: 163) havia criticat el padró de 1975 i el cens de 1981 amb valentia: «manca de poder de coordinació dels responsables tècnics del cens respecte a les institucions i persones que intervenen en la seva realització; absència d'un pla únic d'aplec i processament de dades; retard i lentitud en l'explotació global d'arxius parcials a causa de la seva dispersió i heterogeneïtat; excessives arbitrarïetats en cada una de les fases». Tanmateix, no fa cap crítica a la metodologia i l'organització del cens de 1986. De segur, l'experiència acumulada pel Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (actual Institut d'Estadística de Catalunya) ha permès millorar-ne els resultats.

Finalment, és pertinent esmentar que Modest Reixach no té res en contra dels censos, ans al contrari. Ell, juntament amb d'altres estudiosos en ciències socials —inclosos sociolingüistes, com ara Joan-Maria Romani i Francesc Vallverdú— ratifiquen un manifest públic que sota la capçalera de «Censos de población y viviendas. Declaración de científicos en los campos demográfico y socioeconómico», han reproduït uns quants periòdics d'àmplia difusió:

«Los abajo firmantes, profesores e investigadores de materias demográficas, sociológicas y económicas [...] declaramos la absoluta necesidad de los censos de población y viviendas para orientar las acciones precisas para el bienestar económico y la planificación social.

»Los censos no sólo aportan el conocimiento de la estructura poblacional actual en función de características fundamentales como la edad, instrucción, actividad, ocupación, etc., sino que a través de sus datos, y utilizando variables como las relativas a la fecundidad, es posible estimar la población futura y, por tanto, prever los servicios de toda índole que serán indispensables para afrontar las necesidades de las nuevas generaciones.

»Sin los censos, que facilitan datos de todo punto imprescindibles, [...] permaneceríamos durante este decenio en la más absoluta oscuridad en lo relativo al conocimiento de nuestra realidad demográfica, económica y social y perjudicaríamos gravemente nuestro desarrollo y modernización. Se reemprendía además una larga serie histórica, que conviene continuar y mejorar» (El Independiente, 27 de març de 1991).

3.2. VALIDESA INTERIOR

La discussió sobre la validesa interior la farem de manera succinta, seguint com a pauta MUCCHIELLI (1974: 63-89).

1. Possibles deformacions sorgides per defenses socials automàtiques del subjecte enquestat:

1.1. Si va induir-se una contracció defensiva davant la pregunta personalitzada del qüestionari lingüístic, aquesta mateixa reacció s'hauria d'haver notat en el qüestionari no lingüístic, cosa que no ha estat advertida per cap analista. Ultra això, cal tenir igualment present que les qüestions lingüístiques, de possible sensibilitat especial, no eren a l'inici del qüestionari, i que els agents padronals estaven preparats per a filtrar susceptibilitats.

1.2. Si es va esdevenir l'efecte embut (*funnel*), aquest esbiaixà a la baixa les habilitats lingüístiques en català. D'una banda, el coneixement de la llengua venia a continuació de la pregunta sobre el màxim nivell educatiu, factor que podia incitar a fer dependre les habilitats lingüístiques en funció d'estar en possessió d'un títol oficial: com que bona part dels infants de 2-4 anys no freqüenten institucions educatives, i tots estan mancats de cap titulació, es podria donar una esbiaixada a la baixa. D'altra banda, les opcions de resposta, en ser presentades en l'ordre de menys habilitats a més, en el cas dels responents apressats podrien incitar a contestar en les opcions primeres, amb la qual cosa esbiaixaven igualment les habilitats a la baixa. Amb tot, cal tenir en compte que ambdós factors incidirien sobre *tota* la població, llevat de la franja juvenil que s'ha escolaritzat en català, factor que relativitza el possible distorsionament apuntat. Finalment, cal tenir present que els més menuts figuren, previsiblement al *final* de la relació dels membres de la unitat familiar. El barem subjectiu del que l'enquestat entén exactament per «nivell de coneixement del català» del més menut ha estat provat i filtrat a través de les contestes prèvies que ha donat, a la mateixa pregunta, per a *tots* els altres membres de la unitat familiar.

1.3. Si es va instar una atracció vers la resposta positiva, aquesta afavorí a l'alça la declaració de les habilitats del català.

1.4. Si el qüestionari va incitar una reacció de prestigi (altrament anomenat de *defensa de façana*), la hipòtesi més versemblant és que havia de sobredimensionar les habilitats lingüístiques en català, atesa la seva situació idiomàtico-social. Sembla, doncs, que el factor menysvalorador del punt 1.1, queda parcialment neutralitzat pels factors sobrevaloradors dels punts 1.2 i 1.3.

1.5. En el cas que ens ocupa resulten negligibles la suggestió a causa de la formulació de la pregunta, la deformació sorgida al possible temor a certs mots, i la direccionalitat de la resposta innata en la formulació de la pregunta (cf. FERMAN i LEVIN, 1979: 53).

1.6. Que el qüestionari pogués atiar el temor al canvi, és una hipòtesi per comprovar, possible causant de biaixos, sense que en l'estat actual de coneixement puguem aventurar en quin sentit.

2. Possibles deformacions sorgides per l'organització interna del qüestionari:

2.1. El caràcter *obligatori* del padró contrabalançava la possible retracció defensiva

davant el qüestionari, tant pel que fa als seus continguts, com a la seva extensió (de segur excessiva si prenem com a criteri les enquestes en què els entrevistats tenen dret a refusar de contestar).

2.2. Quant a la possibilitat que s'impulsés una retracció defensiva als canvis bruscs de tema, cal recordar que el qüestionari lingüístic venia a continuació de la pregunta sobre el nivell educatiu i així es garantia una certa fluïdesa (cf. *supra* punt 1.2).

2.3. El defecte possiblement més cabdal del qüestionari consisteix en la probable existència de l'efecte halo (també anomenat *contaminació o interferència*). El qüestionari lingüístic, en ser col·locat després de la pregunta sobre el nivell educatiu podria quedar-ne ressentit, amb resultats a la baixa (cf. *supra*, 1.2, 1.4 i 2.2).

3. Possibles deformacions produïdes per la relació enquestador-enquestat: aquestes eren escasses a causa de l'ensinistrament dels agents padronals. Tot amb tot, cal no oblidar que, si més no a l'àrea metropolitana de Barcelona, hom «ha pogut observar diferències percentuals entre les llars on les respostes han estat donades pels fills i aquelles on l'informant ocupa una altra posició en l'estructura familiar: en les primeres, el nombre de llars on tots els membres són cataloparlants és superior en un 6% al percentatge equivalent obtingut en les segones» (SUBIRATS, 1990: 7-8). Possiblement, aquesta deformació és generalitzable al conjunt català.

4. FIABILITAT

La fiabilitat (*reliability*) és la qualitat de mesurar amb exactitud. Es comprova per la consistència que presenta amb altres dades. En el cas que ens ocupa es constata per les correlacions altes que hi ha entre la columna (0) de la taula 1 (resposta afirmativa a «Sap parlar català» en la cohort 2-4 anys, a tot Catalunya, en el cens de 1986 calculat a partir de PADRONS, 1987b: 123-134) i altres indicadors socials adients. Entre aquests, hem triar els següents:

1. Extrems de censos/padrons anteriors:

1.1. Resposta afirmativa a «Sap parlar català» en la cohort 0-5 anys de la província de Barcelona, en el padró de 1975 (REIXACH, 1985: 105).

1.2. Resposta afirmativa a «El tenen [*el català*] com a llengua familiar habitual» sobre la població total de la província de Barcelona, en el padró de 1975 (REIXACH, 1985: 35).

1.3. Resposta afirmativa a «Sap parlar català» sobre la població total de la província de Barcelona, en el padró de 1975 (REIXACH, 1985: 35).

1.4. Resposta afirmativa a «Entén el català» sobre la població total de Catalunya, en el cens de 1981 (REIXACH, 1985: 32-33).

1.5. Resposta afirmativa a «Sap parlar català» en qualsevol franja d'edat a tot Catalunya, en el padró de 1986 (REIXACH, 1990: 28-29).

2. Censos realitzats pel SEDEC, tals que la mostra és idèntica a la població visada.

2.1. «Cataloparlants» en la «distribució de l'alumnat d'EGB per categories lingüístiques» corresponent a la «Llengua familiar dels escolars d'EGB» a tot Catalunya, curs 81/82 (*Dades*, 1984: 14).

2.2. Dades de 2.1 (és a dir, categoria «cataloparlants») sumant-hi la categoria de «bilingües» segons la mateixa font (*Dades*, 1984: 14).

2.3. «Alumnes que habitualment, i en l'àmbit familiar, parlen català», corresponent als escolars de primer cicle d'EGB a tot Catalunya, del curs 86/87 (SEDEC, s. d.).

El detall és el que apareix en la taula 1.

Taula 1 (en percentatges). Les capçaleres són explicades en el text

Àrea	(0)	(1.1)	(1.2)	(1.3)	(1.4)	(1.5)	(2.1)	(2.2)	(2.3)
Catalunya	30,1					64,0	33,7	46,4	39,3 ¹
Regió I	27,1					57,4			29,4
Baix Llobregat	16,1	18,9	27,7	36,3	63,7	45,5	15,3	25,0	17,5
Barcelonès	23,4		39,6	52,4	78,5	59,2	26,3	41,3	31,1
Maresme	39,3	44,1	53,8	63,7	84,3	69,0	39,4	53,6	41,5
Vallès occidental	22,5	28,0	36,7	47,6	69,3	54,1	24,2	35,2	38,8
Vallès oriental	29,0	35,6	45,5	55,9	76,8	61,4	31,7	43,5	33,4
Regió II	45,6					79,8			60,4
Alt Empordà	39,3				88,7	76,0	48,4	61,7	55,2
Baix Empordà	43,9				90,0	78,4	49,8	61,1	54,5
Garrotxa	65,6				95,3	91,9	78,7	84,5	83,2
Gironès	46,4				92,1	81,0	58,3	68,3	62,8
Selva	42,2				86,6	76,6	50,1	61,0	56,7
Regió III	29,4					67,5			33,5
Alt Camp	50,6				93,7	83,0	57,2	70,1	56,0
Alt Penedès	52,0	56,5	70,6	76,1	91,0	81,0	55,7	63,9	62,4
Baix Penedès	30,2				84,4	68,7	33,0	45,7	64,8
Garraf	25,3	35,4	45,2	57,1	82,0	64,3	28,8	44,5	35,2
Tarragonès	18,3				77,0	59,4	28,5	42,8	32,6
Regió IV	41,1					76,3			54,0
Baix Camp	37,2				85,5	71,8	43,5	54,8	45,9
Conca de Barberà	49,3				95,6	88,5	78,9	87,9	79,9
Priorat	50,7				94,0	88,4	82,0	89,5	86,7
Ribera d'Ebre	55,9				92,6	85,1	61,0	72,4	73,3
Regió V	52,8					82,9			89,8
Baix Ebre	46,4				91,0	78,2	84,0	89,3	89,6
Montsià	62,6				96,9	87,2	83,0	89,6	88,6
Terra Alta	46,3				76,5	90,6	91,4	93,1	96,1
Regió VI	57,9					86,8			69,6
Cerdanya	58,3				87,7	79,0	48,0	60,3	55,2
Osona	57,0	71,6	78,2	83,1	93,3	87,3	67,9	68,9	71,9
Ripollès	65,7				95,3	88,0	57,5	74,9	65,9
Regió VII	46,9					78,4			57,3
Anoia	33,5	51,5	60,6	67,4	84,9	70,9	44,7	56,4	50,3
Bages	50,0	53,1	60,7	72,3	90,5	79,0	47,8	59,1	56,0
Berguedà	63,2	66,4	74,6	81,5	94,6	87,5	66,1	74,6	73,0
Solsonès	64,5				94,0	91,0	77,2	77,8	74,2

(1) Sense la Vall d'Aran.

Àrea	(0)	(1.1)	(1.2)	(1.3)	(1.4)	(1.5)	(2.1)	(2.2)	(2.3)
Regió VIII	45,5								68,2
Garrigues	64,1				96,3	93,1	88,9	93,4	91,7
Noguera	53,8				93,6	87,9	75,0	82,1	78,8
Segarra	57,6				92,0	89,2	77,3	83,2	81,7
Segrià	38,3				91,2	77,2	50,5	63,4	59,8
Urgell	58,3				91,8	90,3	81,7	86,2	82,0
Regió IX	42,6					82,6			71,0
Alt Urgell	46,9				93,1	86,6	63,8	74,2	69,6
Pallars Jussà	42,1				88,5	80,6	37,2	63,1	71,0
Pallars Sobirà	68,8				94,5	93,2	80,6	87,2	77,7
Vall d'Aran	16,5				80,6	66,5	10,2	29,6	
Correlació r MB (0)		0,89	0,95	0,96	0,73	0,92	0,85	0,86	0,80
Correlació R _s amb (0)					0,86	0,92	0,85	0,86	0,79

Hom constata que els índexs de correlació són altíssims.

En números índexs (0) = 100, els valors de 2,3, potser les dades més pertinents de contrastar, es mouen entre 94,7 i 207,6. El primer valor correspon a la Cerdanya, comarca fronterera amb població funcional, amb fills, assignada temporalment i on per aquells anys va arribar una immigració gallega i andalusa amb fills. «La comarca de la Cerdanya és, d'entre les comarques del Pirineu, la menys catalanitzada si n'exceptuem la Vall d'Aran [...]. Aquesta afirmació ha estat feta pel responsable del servei comarcal de la Cerdanya» (REDÓ, 1990). El segon valor correspon a Terra Alta: en aquesta comarca —igual que al Baix Ebre, valor 194,2— s'hi interfereix la diferenciació epilingüística entre *català* i *tortosí*. Hom sustenta que a casa es parla *tortosí*, i que a l'escola aprenen *català* (STRUBELL, 1989: 132). Si descartem aquests tres casos més extrems, tenim que els números índexs se situen entre 100,3 i 178,1.

5. CONCLUSIONS

A Catalunya, els padrons del 75 i del 86 i el cens del 81 han estat prou ben elaborats i explotats. I, ben problemàticament, han millorat de qualitat amb l'experiència. Quant als possibles errors per part dels qui contesten, cal recordar, com diu Reixach mateix, que «la informació padronal que forneixen els adults sobre el coneixement del català dels infants és subjectiva, per tant, no definida ni formulada unívocament en cada cas. *En això no s'hauria de diferenciar gaire de la referent als joves i adults, tant en qüestions lingüístiques com en d'altres*». (1990: 103, èmfasi afegit).

Segons ens informà el Sr. Manuel Falguera (entrevistat el setembre de 1990), col·laborador de l'obra que comentem (REIXACH, 1990) i expert en demografia i estadística de l'Institut d'Estadística Catalana (ex-CIDC), les preguntes de caire lingüístic del padró de 1986 van ser plantejades inicialment per ell mateix i pel cap de la Secció d'Estudis de l'Institut de Sociolingüística (Direcció General de Política Lingüística). Posteriorment foren revisades per l'aleshores directora de la Direcció General suava esmentada i pel Sr. Eduard Bonet, president del CIDC, per a finalment passar el vist-i-plau del Departament de Presidència. Segons el Sr. Falguera mateix, encara que els padrons —a diferèn-

cia dels censos— tinguin distorsions en els diferents municipis, els errors que puguin derivar-se'n es compensen entre ells, la qual cosa fa que en conjunt siguin de gran validesa i fiabilitat. En concret, les preguntes de caire lingüístic del padró del 86 estaven totalment en línia amb les que es fan arreu del món i que no han merescut crítiques substancials. En conclusió, segons el mateix expert, les preguntes de caire lingüístic del padró del 86 es van plantejar correctament, el tractament de les dades es féu amb rigor, i, per tant, s'han de considerar com a bones.

Nosaltres creiem que podem arribar a ratificar les xifres del cens del 86 quant a les habilitats lingüístiques dels infants de 2-4 anys. Davant d'això encoratgem Modest Reixach (1990: 103) a ampliar en algun article les mancances de consistència que detecta entre aquestes dades i altres dades censals (*cf. supra* punt 1, apartat 3). Altrament, creiem que hi ha molta feina encara pendent. «Les formes que pren la transmissió lingüística, d'una generació a l'altra, a Catalunya, són poc conegudes. En general, es tendeix a creure que les persones tenen com a llengua pròpia aquella que parlen els seus pares. Amb tot, la transmissió lingüística és un fenomen social complex, sotmès a un conjunt de factors propis de cada realitat lingüística» (SUBIRATS, 1990: 6). Nosaltres proposem dues tasques. D'una banda, cal explotar, amb el màxim de detall, les dades del cens lingüístic del 86 referents a la cohort 2-6 anys (l'escolaritat obligatòria afecta els infants de 6 i més anys) treballant-les per cohorts d'un any, i creuant-les amb altres dades significatives del cens.

Evidentment, «à défaut de recensement lingüistique, et parfoi pour vérifier l'exactitude de ceux-ci les enquêtes sont nécessaires» (BRETON, 1983: 85). D'altra banda, fa falta un estudi demogràfic —en particular, sobre la fertilitat diferencial de les catalanoparlants i les castellanoparlants. Graciela SARRIBLE (1986, 1987a, 1987b) ha fet contribucions interessants, però som del parer que no són suficients.

BIBLIOGRAFIA REFERENCIADA

- AKINER, 1989: Akiner, Shirin, «Uzbekistan: republic of many tongues», dins KIRKWOOD, 1989, p. 100-122.
- BAIN, 1983: Bain, Bruce (ed.), *The Sociogenesis of Language and Human Contact*, Nova York, Plenum Press, 1983.
- BENNIGSEN i LEMERCIER-QUELQUEJAY, 1985: Bennigsen, Alexandre i Lemerrier-Quellejey, Chantal, «Politics and Linguistics in Daguestan», dins KREINDLER, 1985, p. 125-142.
- BOIX, Emili J., «Els censos lingüístics als Països Catalans». *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. III. Area 2. Sociologia de la Llengua*, Girona, Diputació de Girona, 1991.
- BRETON, 1983: Breton, Roland J.-L., *Géographie des langues*, Paris, Presses Universitaires de France, 1983. 2a. ed. (Que sais-je?).
- Dades, 1984: *Dades d'Ensenyament I. El coneixement del català entre els alumnes d'EGB, BUP i FP*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Secretaria General, 1984.
- FERMAN i LEVIN, 1979: Ferman, Gerald S. i Levin, Jack. *Investigación en ciencias sociales*, Mèxic, Limusa, 1979.
- FERNÁNDEZ *et al.*, 1991: Fernández, J. A., Garrido, L., Leguina, J., «Sobre el censo de población y vivienda. Una obligación razonable», *El País*, 13-IV-1991.
- GESELL, 1985: Gesell, Arnol *et al.*, *El niño de 1 a 5 años. Guía para el estudio del niño preescolar*, Barcelona, Paidós, 1985. (Paidós Psicología evolutiva, 25), Presentació de l'ed. esp., Telma Reca.
- GHIGLIONE i MATALON, 1989: Ghiglione, Rodolfo i Matalon, Benjamín. *Las encuestas sociológicas. Teorías y práctica*, Mèxic, Trillas, 1989.
- GRANT, 1989: Grant, Nigel. «Mechanisms: Policy formulation and implementation», dins KIRKWOOD, 1989, p. 64-84.
- KIRKWOOD, 1989: Kirkwood, Michael (ed.), *Language Planning in the Soviet Union*, Londres, MacMillan (in association with the School of Slavonic and East European Studies. University of London), 1989 (Studies in Russia and East Europe).
- KREINDLER, 1985a: Kreindler, Isabelle T. (ed.), *Sociolinguistics Perspectives on Soviet National Languages. Their Past, Present and Future*, Berlín (etc.), Mouton de Gruyter, 1985 (Contributions to the Sociology of Language, 40).
- 1985b: Kreindler, Isabelle T., «The non-Russian and the challenge of Russian: The Eastern versus the Western tradition», dins KREINDLER, 1985a: 345-367.
- LIBERSON, 1968: Liberson, Stanley. «Language questions in censuses», *International Journal of American Linguistics*, 1968, 33, 4, p. 134-151.
- MUCCHIELLI, 1974: Mucchielli, Roger. *El cuestionario en la encuesta psico-social*, Madrid, Ibèrico Europea de Ediciones, 1974 (La Empresa Moderna).
- Nacionalisme, 1989. *El nacionalisme català a la fi del segle XX. II Jornades*, Barcelona, La Magrana/Ed. 62, 1989 (Polítiques, 6).
- NICE, 1927: Nice, M. M. «On the size of vocabularies» *American Speech*, 1926-1927, 2, p. 1-7. *apud* Gesell, 1985: 244.
- Padrons, 1987: *Padrons municipals d'habitants de Catalunya. 1986. Cens lingüístic*, Barcelona, CIDC, Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya, Departament de Producció Estadística, 1987.
- Quatre, 1982: *Eines de treball per a l'ensenyament del català. Quatre anys de català a l'escola: factors i resultats. Resum de l'estudi sobre el coneixement del català i del castellà dels alumnes de quart curs d'EGB a Catalunya, curs 1981-82*, Barcelona,

- Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Servei d'Ensenyament del Català, 1982.
- RECOLONS, 1983: Recolons, Lluís, «Situació actual del procés immigratori a Catalunya», *Perspectiva Social*, 1983, 19.
- REDÓ, Salvador, «La Cerdanya: la zona més descatalanitzada del Pirineu». *Regió 7*, 16-VI-1990.
- REIXACH, 1985: Reixach i Pla, Modest, amb la col·laboració de Joaquim Capellades, Josep Casco i Joaquim Torres. *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona. Anàlisi dels resultats del Padró de 1975 i de l'avanç dels de 1981*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Direcció General de Política Lingüística, Fundació Bofill, 1985 (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 1).
- 1990: Reixach i Pla, Modest, amb la col·laboració de Joaquim Capellades, Manuel Falguera i Jacqueline Hall. *Difusió social del coneixement de la llengua catalana. Anàlisi de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986, de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Direcció General de Política Lingüística, Fundació Bofill, 1990 (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 2).
- SARRIBLE, 1986: Sarrible y Pedroni, Graciela Delia. *Estudio de la fecundidad en la población nativa y migrante de la ciudad de Barcelona*, Madrid, Facultad de Ciencias Políticas y Sociología, Universidad Complutense de Madrid, abril de 1986 (tesis doctoral dirigida pel Dr. Juan Salcedo Martínez), 2 vol. (Mecanoscrit inèdit).
- 1987a: Sarrible, Graciela. «La fecundidad en Barcelona —ciudad— en la década del 70 (nativos y migrantes)». *Perspectiva social*, 1987, 24, juny, p. 39-57.
- 1987b: Sarrible, Graciela, «Posibles influencias de la migración en los cambios de la fecundidad», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 1987, 37, gener-març, p. 91-111.
- SEDEC, s. d. «Dades resultants de l'«Enquesta sobre l'ús del català a l'escola» (Model E-223), del SEDEC (Departament d'Ensenyament), passada el curs 86/87 (informació inèdita).
- SIERRA, 1985: Sierra Bravo, Restituto. *Técnicas de investigación social. Teoría y ejercicios*, Madrid, Paraninfo, 1985.
- SILLS, 1979: Sills, David D. (dir.), *Enciclopedia internacional de las ciencias sociales*, Madrid, Aguilar, 1979 (2a reimpr.), 11 vol.
- SOLCHANY, 1985: Solchanyk, Roman. «Language politics in tha Ukraine», dins KREINDLER, 1985: 57-105.
- «Solo», 1989: «Sólo el 17 por ciento de los hospitales usan el catalán habitualmente», *El Periódico*, 11-XI-1989.
- STRUBELL, 1989: Strubell, Miquel. «Evolució de la Comunitat Lingüística», dins *Nacionalisme*, 1989: 103-140.
- SUBIRATS, 1990: Subirats, Marina, *Transmissió i coneixement de la llengua catalana a l'àrea metropolitana de Barcelona*, Bellaterra, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, març de 1990 (mimeografiat de difusió restringida).
- TAEUBER, 1979: Taeuber, Conrad, «Censo», dins SILLS, 1979, 2: 249-253.
- UNITED, 1958: United Nations, Statistical Office. *Handbook of Populations Census Methods*, vol. 1, General Aspects of a Population Census, Nova York, United Nations, 1958.